

Eksempel på sirkulært fjøs fra Troms, også kalt Barentsfjøs. Denne konstruksjonen gir optimal plassutnyttelse, men er en relativt kostbar løsning og er fremdeles ikke vanlig å se i Norge. Foto: Grete H.M. Jørgensen/NIBIO

Arktisk storfekjøttproduksjon

3. Økonomiske beregninger

Produksjonen av storfekjøtt i Norge kjennetegnes bl.a. av stor variasjon med hensyn til fjøsbygg, driftssystemer, driftsrutiner og beiteforhold. Vi har besøkt 30 gårdsbruk og spurt produsentene selv om hva som er de viktigste suksessfaktorene for god produksjon og dyrevelferd i storfekjøttproduksjonen. I en serie på tre NIBIO-POPer publiseres resultater fra prosjektene «Arktisk storfekjøttproduksjon» (Hansen & Jørgensen 2016) og «Storfekjøttproduksjon i fjellregionen» (Berge m.fl. 2017). Dette er den tredje, hvor vi fokuserer på økonomiske beregninger fra utvalgte gårdsbruk i Nord-Norge. Målgruppa er rådgivere og storfekjøttprodusenter, spesielt de som er i etableringsfasen.

UTVALG AV GÅRDSBRUK

Vi besøkte 30 utvalgte gårdsbruk i Nord-Norge og fjellbygdene i Midt-Norge, områder som kjennetegnes av utfordrende klimatiske forhold (kort sommer, mye nedbør og vind eller særlig kalde vintre). Gjennom fjøsbesøk og intervjuer med gårdbrukerne innhentet vi informasjon om «beste praksis» knyttet til driftssystemer og driftsrutiner for storfekjøttproduk-

sjon. Samtlige produsenter var blant de beste på flere av måлиндikatorene i Storfekjøttkontrollen for sin region.

MATERIALE OG METODER

Ni av storfekjøttprodusentene fra Nord-Norge i studien på Arktisk storfekjøttproduksjon ble plukket ut for økonomiske regnskapsanalyser. Én av

produsentene drev med oppføring av innkjøpt kalv, fem hadde ammekuproduksjon med salg av kalv og tre hadde ammekubesetninger med egen oppføring av kalvene.

Regnskapstallene fra 2014 og 2015 samt slakteoppgjørene fra Nortura er brukt som grunnlag for analysen. Dekningsbidrag per kg kjøtt produsert ble valgt som den best egnede måлиндikatoren (distriktstilskudd ikke inkludert). Resultatene er presentert som gjennomsnitt av de to årene. Det er knyttet en viss usikkerhet til utregningene, bl.a. til beregningen av produsert kjøtt ved at en ikke har eksakt vekt på dyr i balansen, på livdyr som er kjøpt og solgt samt at inntekt fra tilleggsproduksjoner kompliserer beregningene.

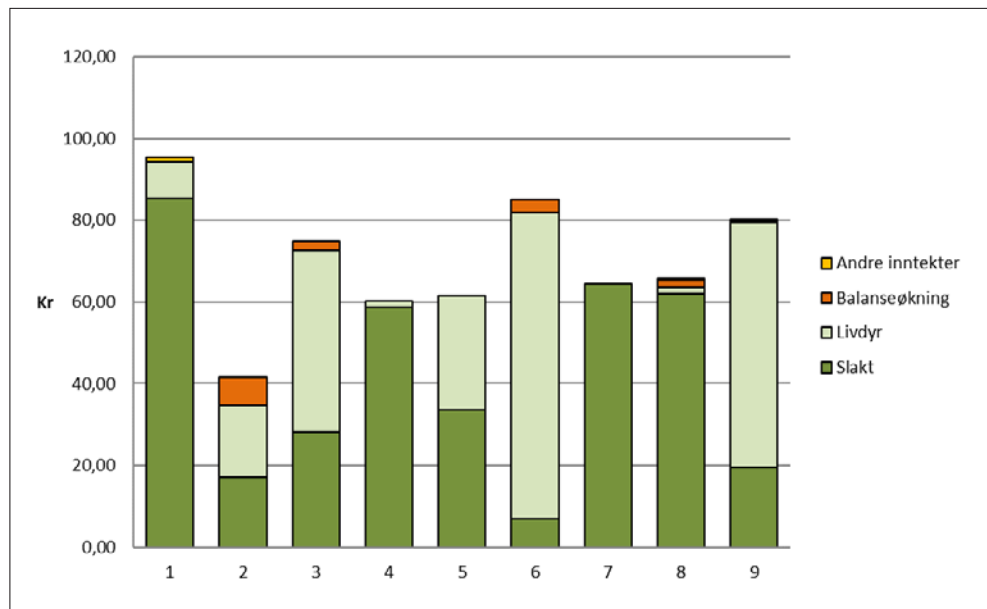
RESULTATER

Økonomi

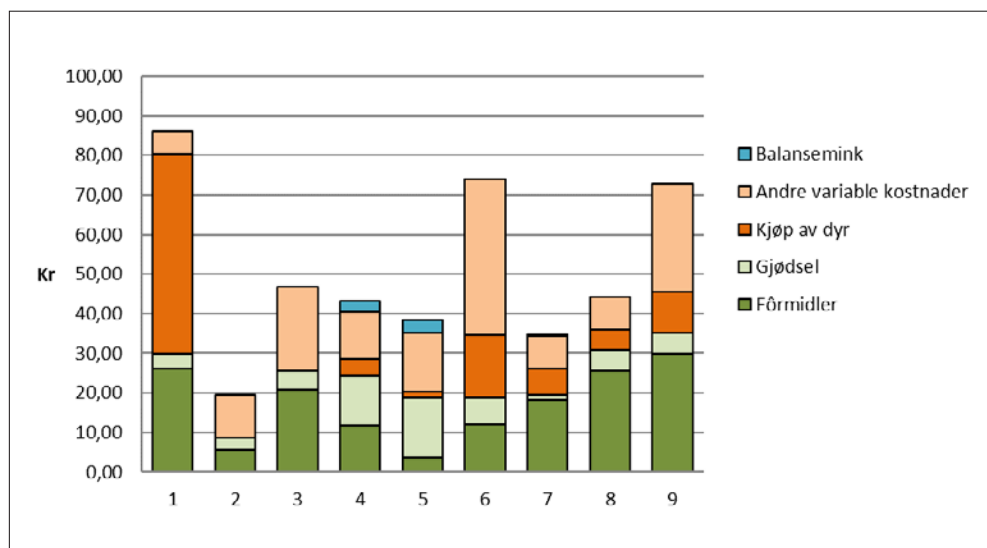
Dekningsbidraget er et bedriftsøkonomisk begrep som gir et tall på det en sitter igjen med etter at de variable kostnadene er trukket fra salgsinntekten. For å få sammenliknbare beregninger mellom bruk, kan det være lurt å se på dekningsbidraget per produksjonshenhet. Produksjonsinntekter, variable kostnader og dekningsbidrag per kg kjøtt produsert for de ni eksempelbrukene fra Nord-Norge er vist hhv. i Figur 1, 2 og 3.

Generelt vil omsetning og kvalitet på produktene være viktig på inntektssiden. På utgiftssiden er det mange faktorer. For eksempel må bruk av kraftfôr og annet innkjøpt fôr vurderes opp mot større omsetning og kortere vekstperiode på dyrene.

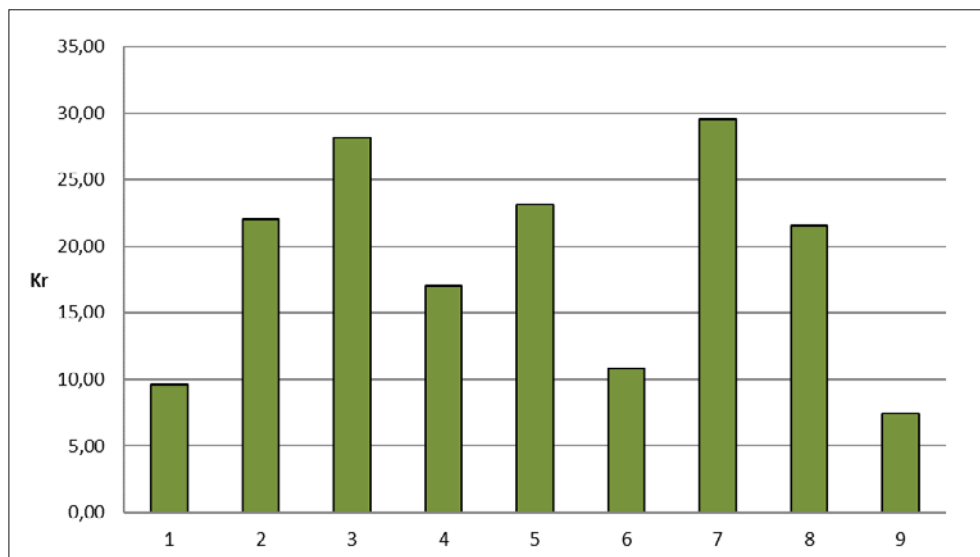
Figur 1. Produksjonsinntekter (kr per kg kjøtt produsert) for ni storfekjøttprodusenter i Nord-Norge.

Figur 2. Variable kostnader (kr per kg kjøtt produsert) for ni storfekjøttprodusenter i Nord-Norge.

Figur 3. Dekningsbidrag (kr per kg kjøtt produsert) for ni storfekjøttprodusenter i Nord-Norge.

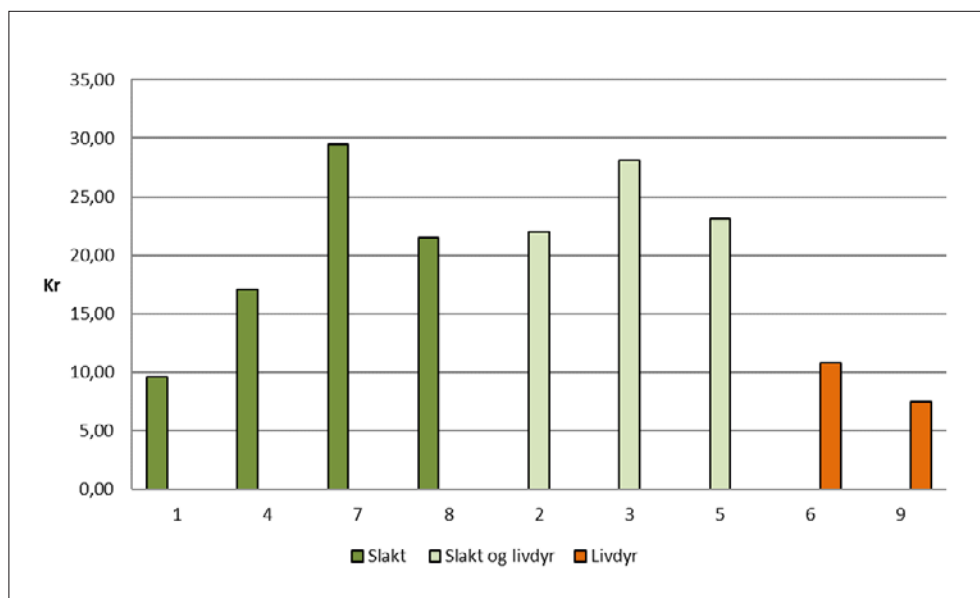

Dekningsbidraget benyttes til å betale de faste kostnadene, slik som husleie, strøm, fast lønn og andre kostnader som ikke lar seg endre på kort sikt. Hvis dekningsbidraget er større enn de faste kostnadene, går virksomheten med overskudd. Faste kostnader utgjorde i gjennomsnitt 59 % av samlet kostnad for deltakerbrukene. Produksjonsform og driftsstørrelse var imidlertid svært ulike på deltakerbrukene (Figur 4) og de faste kostnadene varierte fra 31 til 75 %. I andre analyser av lønnsomhet i landbruket er ofte faste kostnader nøkkelfaktoren som skiller bruk med godt økonomisk resultat fra bruk med mindre godt. Men i spesialisert storfekjøttproduksjon er dette antakelig mindre tydelig. For storfekjøttproduksjonen, som i andre grovfôrbaserte produksjoner, er særlig faste

kostnader relatert til grovfôrproduksjon avgjørende for økonomisk resultat. Her er særlig mekaniseringskostnadene viktige.

Dekningsbidragene (uten tilskudd) til hver av de ni fokusbrukene fra Nord-Norge ble vurdert mot snittet av dekningsbidragene hos andre, sammenliknbare bruk fra Trøndelag (Paulsen Rye m.fl. 2017). Produksenter i vårt prosjekt som lå over snittet for sine respektive sammenlikningsbruk skåret høyt enten på omsetning (produksjon), på lave gjødselkostnader og/eller lave kostnader til kjøp av dyr. Generelt hadde de variable kostnadene mer å si for dekningsbidraget enn inntektene, særlig for brukene som drev med livdyrproduksjon (Figur 4).

Figur 4. Dekningsbidrag (kr per kg kjøtt produsert) sortert etter driftsform, for ni storfekjøttprodusenter i Nord-Norge.

Gjennomsnittlig driftsoverskudd (dekningsbidrag minus faste kostnader) for deltakerbrukene var NOK 565 300, med variasjon fra NOK 66 400 til 1 360 700 mellom brukene. Spredningen skyldes omfanget av storfekjøttproduksjon, og ikke minst i hvor stor grad det ble drevet annen jordbruksproduksjon i tillegg til storfekjøtt på de enkelte brukene. Det foreligger ikke oppgaver over arbeidsforbruk. Dette gjør det ikke mulig å si noe om lønnsomhet målt for eksempel per årsverk eller per time.

Driftsform og mekaniseringsgrad

På våre besetningsbesøk kom det fram at det var ressursene på gården som var bestemmende for hvilket driftssystem man burde satse på. De fleste hadde startet opp med storfekjøttproduksjon nettopp for å utnytte gårdens ressurser. Samtlige brukere mente at beitet er alfa og omega for økonomien i storfekjøttproduksjonen. Norsk selvforsyningsgrad er på 45 % og synker til 36 % om vi trekker fra importerte fôrråvarer (Dombu m.fl. 2021). Det er derfor ønskelig med mer bruk av beiteressursene, særlig fra utmark, men per i dag er det bare ca. 40 % av det nyttbare utmarksarealet som beites av husdyr (Rekdal 2016). Les mer om beitebruk i nr. 1 av denne POP-serien.

Et driftssystem basert på ekstensiv ammekuproduksjon tilsier at minst mulig mekanisering gir minst mulig kostnader (Figur 5). Det andre ytterpunktet var en bruker som driftet et meget stort og intensivt oksefjøs med automatisk utfôring med høy mekaniseringsgrad i grovfôrproduksjonen (Figur 6). Under et slikt driftssystem ble det anbefalt å automatisere så mye som mulig fordi arbeidskrafta var det dyreste på gården. Et av eksempelbrukene hadde investert i en høykran som vedkommende var meget godt fornøyd med. Denne egner seg godt i husrom med stor takhøyde og kan brukes til mye, fra fôrtildeling til flytting og rydding av ting i fjøset.

En må selv vurdere hva som er forsvarlig av investeringer på det enkelte bruk. Men et svært arbeidskrevende og tungdrevet driftssystem sliter på helse i lengden og økt mekanisering er dermed ikke bare tidsbesparende, men også en investering i HMS og fremtidig helse.

En av gårdbrukerne fra Finnmark gjorde oss oppmerksomme på at markedsbalansen med hensyn til tilbud og etterspørsel etter kalv til oppføring er en viktig faktor for valg av driftsmetode ved oppstart av storfekjøttproduksjon. Særlig i Finnmark finnes det svært få

Figur 5. Ekstensiv ammekuproduksjon med helårs utegang på Nordlandskysten. Foto: Oddvar Langset/NIBIO.

Figur 6. Intensivt okseoppdrett med automatisk utføring. Merk liggebåser til alle dyr! Her er det investert i ekstra areal til dyrene, noe som etter brukers erfaring betalte seg i form av økt tilvekst og bedre dyrevelferd. Foto: I. Hansen/NIBIO.

spesialiserte ammekuprodusenter, mens det er et stort overskudd av oksekalver fra melkeproduksjonen som bør føres opp i stedet for å slaktes i ung alder. Denne gårdbrukerens klare anbefaling var derfor å satse på oppføring av innkjøpt kalv fra melkeproduksjonen i stedet for å starte opp med egen spesialisert ammekuproduksjon på kjøttraser i Finnmark fylke. Argumentet kan også gjelde for deler av Troms og Nordland. Her bør nye storfekjøttprodusenter sjekke markedet og skaffe seg avtaler med levering av kalv enten direkte fra melkeprodusenter i sitt nærmiljø eller gjennom Nortura sin livdyrformidling. Faste kalveleveringsavtaler kan også sikre en viss kvalitet på kalvene.

En annen bruker understreket at de som starter opp i dag må tenke godt gjennom alle utgiftene de to første årene, i tillegg til innkjøp av kalv og kraftfôr til nytt innsett av dyr. Kjøp gjerne maskiner og innredning brukt, bygg opp drifta trinnvis og ikke overinvest, var det klare rådet.

OPPSUMMERING

- Utnyttelse av gårdens egne ressurser, ikke minst beitearealer og husdyrrom (gamle som nye), setter premissene for hvilken driftsform man velger innen storfekjøttproduksjonen.
- Dekningsbidraget utgjøres av produksjonsinntekter minus variable kostnader og sier noe om hva en sitter igjen med til å betale faste kostnader. Dersom dekningsbidraget er større enn de faste kostnadene, går virksomheten med overskudd.
- Deltakerbrukene som hadde dekningsbidrag over snittet sammenliknet med tilsvarende bruk, skåret høyt enten på omsetning (produksjon) eller på lave gjødselkostnader og/eller lave kostnader til kjøp av dyr. Generelt hadde de variable kostnadene mer å si for dekningsbidraget enn inntektene, særlig for brukene som drev med livdyrproduksjon.
- Driftsoverskuddet (dekningsbidrag minus faste kostnader) for deltakerbrukerne varierte mye, fra under NOK 100 000 til over 1,3 millioner kroner (snitt på kr 565 000). Spredningen skyldes omfanget av kjøttproduksjonen, og ikke minst i hvor stor grad det ble drevet annen jordbruksproduksjon i tillegg til storfekjøtt på de enkelte brukene.

- For storfekjøttproduksjonen er faste kostnader særlig relatert til grovfôrproduksjon avgjørende for det økonomiske resultatet. Her er spesielt mekaniseringskostnadene og bygningskostnadene viktige. En ekstensiv drift med lave faste- og variable kostnader kan ha et like høyt driftoverskudd som en intensiv drift med stor omsetning, og også høye faste- og variable utgifter.
- En må selv vurdere hva som er forsvarlig av investeringer på det enkelte bruk. Men et svært arbeidskrevende og tungdrevet driftssystem sliter på helsa i lengden og økt mekanisering er dermed ikke bare tidsbesparende, men også en investering i HMS og fremtidig helse.

LES MER OM STORFEKJØTTPRODUKSJON I MARGINALE STRØK:

Berge, C.K., Nagel-Alne, G.E., Gilhuus, M., Stubsjøen, S.M., Ellingsen-Dalskau, K & Mejdell, C.M. 2017. Storfekjøttproduksjonen i fjellregionen – med vekt på bærekraft og dyrevelferd. Veterinærinstituttet Rapport 13 – 2017, 1-51. <https://www.vetinst.no/rapporter-og-publikasjoner/rapporter/2017/storfekjottproduksjon-i-fjellregionen-med-vekt-pa-baerekraft-og-dyrevelferd>

Hansen, I. & Jørgensen, GHM. 2016. Arktisk storfekjøttproduksjon. Suksess- og risikofaktorer knyttet til produksjon av storfekjøtt i Nord-Norge. NIBIO Rapport 2(92): 1-66. <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/2398042>

Paulsen Rye, S.K., Asheim, L.J. & Hansen, Ø. 2017. Økonomien i spesialisert kjøttproduksjon på storfe – resultater fra regnskapsanalyser. NIBIO Rapport 3(104): 1-76. <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/2453565>

Øvrige referanser

Dombu S.V., Bardalen, A., Strand, E., Henriksen, B & Lamprinakis, L. 2021. Norsk matsikkerhet og forsyningsrisiko. Rapport fra arbeidsgruppe i NIBIO. NIBIO Rapport 7(145): 1-73. <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/2767673>

Rekdal, Y. 2016. Utmarksbeite. I: G.H. Strand (red.). Rovviltbestandenes betydning for landbruk og matproduksjon basert på norske ressurser. NIBIO Rapport 2(63): 27-31. <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/2391081>

FINANSIERING

Dette prosjektet var finansiert av Statsforvalteren i Nordland, Troms og Finnmark gjennom tilskuddsordningen for utvikling av Arktisk landbruksproduksjon.

FORFATTERE:

Inger Hansen¹, Grete H.M. Jørgensen¹ og Øyvind Hansen¹

¹Norsk institutt for bioøkonomi